

України, а як наслідок – порушення принципу розумності строків судового розгляду, закріплених у КАС України та ст. 6 Європейської Конвенції з прав людини, визначено право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку.

Удосконалення ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» може усунути дані колізії. На мій погляд, вирішенням питання збереження розумності строків розгляду справ про затримання іноземця або особи без громадянства з метою ідентифікації та/або забезпечення примусового видворення за межі території України та право кожного на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку – є приведення пункту ст. 19 ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» у відповідність до вимог ст. 289 КАС України, шляхом зміни строків прийняття рішення про надання безоплатної вторинної правничої допомоги, визначених у ч. 1 ст. 19 ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу», до строків, визначених ч. 3 ст. 19 вищезазначеного закону, тобто негайно.

***ЖЕГЛІНСЬКА Тетяна Олегівна**
старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ*

***ЛУКОМСЬКА Аліна Андріївна**
слухач магістратури ННІ права
та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ*

НАПРЯМИ ВПЛИВУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО

Практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) є вагомим інструментом впливу на національні правові системи держав-учасниць Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Цей Суд не лише встановлює стандарти захисту прав людини, але й активно впливає на розвиток внутрішньодержавних правових інститутів. Його рішення зобов'язують держави-учасниці адаптувати своє законодавство та правозастосовну практику до міжнародних стандартів. Це сприяє гармонізації національних правових систем із європейськими нормами та забезпечує ефективніший захист прав і свобод людини в контексті сучасних викликів.

Вплив практики ЄСПЛ виявляється не лише у вдосконаленні законодавства, а й у формуванні правосвідомості суспільства, розвитку правової культури, а також у зміцненні ролі правозахисних організацій у захисті прав людини.

Аналіз наукової літератури дозволяє виокремити основні напрями впливу діяльності Суду на національні правові системи: правозастосовна практика, національне законодавство, правова доктрина, правова освіта і просвіта, функціонування громадянського суспільства, міжнародний престиж держави та розвиток європейського права. Увага до цих аспектів важлива в контексті українського права.

Вплив практики ЄСПЛ на національне право є багатограним та має широкий спектр проявів. Одним із найпомітніших прикладів систематичного впливу рішень Суду є покращення умов утримання ув'язнених в Україні. Це стало наслідком виплат компенсацій через неналежні умови утримання, що стимулювало державу до запровадження реформ у сфері пенітенціарної системи [1]. Важливим аспектом тут є не лише виплати компенсацій, а й вимога Суду до держав забезпечувати відповідність умов утримання міжнародним стандартам, що призводить до внесення змін як у законодавчому, так і в адміністративному вимірах.

Крім того, рішення ЄСПЛ мають значний вплив на правозастосовну практику. Зокрема, українські суди, враховуючи відповідну практику ЄСПЛ, змушені застосовувати стандарти, що відповідають положенням Європейської конвенції з прав людини під час розгляду справ. Наприклад, у справі "Balitskiy проти України" розглядалися факти порушень прав підозрюваних, зокрема щодо неналежного допиту без участі адвоката. Це порушення призвело до змін у правозастосовній практиці, коли суди та органи правопорядку почали приділяти більше уваги забезпеченню права на захист під час допиту [2]. Аналогічні проблеми були порушені у справах "Leonid Lazarenko проти України" [3] та "Yaremenko проти України" [4], що також сприяло реформам у правовій системі країни.

Окрім впливу на окремі справи, практика ЄСПЛ вимагає вжиття заходів загального характеру у випадку значної кількості однотипних рішень. Такі рішення змушують державу не тільки усувати порушення прав конкретних осіб, але й вносити зміни до національного законодавства для запобігання подібним порушенням у майбутньому. Зокрема, у деяких випадках Суд вказує на невідповідність національного законодавства вимогам Конвенції, що змушує державу внести відповідні зміни для усунення правових колізій. Наприклад, у справі "Voloxyhу проти України" Суд встановив, що українське законодавство не відповідало принципу юридичної визначеності, що є ключовим елементом верховенства права. Хоча національні органи діяли відповідно до тодішнього законодавства, сам закон не відповідав стандартам якості, що вимагало його реформування [5, с. 8].

Системний вплив рішень ЄСПЛ також проявляється у зміні законодавства в разі, коли певні його положення надмірно обмежують права

осіб. Такі рішення не тільки впливають на окремі справи, але й сприяють підвищенню загальних стандартів захисту прав людини в країні. Наприклад, у справі "Malone проти Сполученого Королівства" ЄСПЛ розтлумачив поняття "відповідно до закону", що включає як писане, так і неписане право, що мало значний вплив на формування національних правових доктрин у державах-членах Ради Європи [6].

Значний вплив рішень ЄСПЛ спостерігається і на національну правову доктрину. Деякі концепції, такі як "доктрина отруєного дерева", мінімальний рівень жорстокості, принцип верховенства права та юридичної визначеності, стали невід'ємною частиною української правової науки [7, с. 125]. Це свідчить про те, що практика Суду не лише впливає на розгляд конкретних справ, але й змінює підходи до захисту прав людини у національному контексті. Наприклад, після впровадження відповідних рішень ЄСПЛ, національні суди почали розглядати права людини не просто як юридичні норми, а як природні й невід'ємні можливості людини, які держава зобов'язана забезпечувати [8].

Окрему увагу варто приділити впливу рішень ЄСПЛ на правову науку і теорію. Рішення Суду нерідко викликають активні дискусії серед юристів та науковців, що сприяє переосмисленню деяких аспектів правової теорії. Наприклад, справа "Ireland проти Сполученого Королівства", в якій Суд спочатку визнав певні методи допиту як нелюдське поводження, згодом була піддана перегляду, що стимулювало нові теоретичні дискусії щодо меж застосування насильства під час допитів [9]. Інша справа – "Gäfgen проти Німеччини", де поліція застосувала погрози насилля для з'ясування місцезнаходження викраденої дитини, стала основою для подальшого аналізу етичних і правових меж у діяльності правоохоронних органів [10].

Практика ЄСПЛ також впливає на правосвідомість та правову освіту. Вона сприяє глибшому розумінню конвенційних прав та стандартів їх захисту серед юристів і широкого загалу. Це має важливе значення для підготовки правників, адже сучасний стандарт юридичної освіти в Україні передбачає здатність студентів застосовувати Конвенцію та практику ЄСПЛ у своїй діяльності. Таким чином, практика Суду не лише впливає на юридичну практику, але й сприяє формуванню нових поколінь правників, які розуміють та можуть захищати права людини на національному рівні.

Тому вплив рішень ЄСПЛ на національне право є багатовимірним та охоплює законодавчу, правозастосовну, освітню та наукову сфери. Він не лише забезпечує виправлення порушень прав людини в окремих випадках, але й сприяє удосконаленню правової системи в цілому, запроваджуючи вищі стандарти захисту прав та свобод.

---

1. Інформаційний бюлетень. Пілотні рішення. URL: <https://rm.coe.int/factsheet-5-fs-pilot-judgments-uk/1680a22060> (дата звернення 29.09.2024).

2.. Case of Burmych and Others v. Ukraine. Applications nos. 46852/13 et al. 12 October 2017. URL <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-178082> (дата звернення 29.09.2024).

3. Case of Leonid Lazarenko v. Ukraine. Application no. 22313/04. 28 October 2010. URL <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101321> (дата звернення 29.09.2024).

4. Case of Yaremenko v. Ukraine. Application no. 32092/02. 12 June 2008. URL <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86885> (дата звернення 29.09.2024).

5. Козюбра М.І. Принципи верховенства права і правової держави: єдність основних вимог. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Серія «Юридичні науки»*. 2007. Т. 64. С. 3-9.

6. Case of Malone v. the United Kingdom. Application no. 8691/79. 2 August 1984. URL <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57533> (дата звернення 29.09.2024).

ВОЙТЮК Марина Петрівна
*викладач кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА СЛУЖБІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА В ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ, ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

При підготовці тез цієї доповіді визначено за мету висвітлити один із пріоритетних напрямів Української держави – соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України (далі – ЗСУ) та в інших військових формуваннях. Питання соціального захисту військовослужбовців набуло неабиякої актуальності для нашої держави ще десятиліття тому, з огляду на війну, яку розпочала російська федерація проти України. У зв'язку з цим особливе значення мають положення Конституції України, які закріплюють, що держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях (стаття 17) [1]. На сьогодні, у порівнянні із 2014 роком, кількість військових, які потребують соціального захисту, збільшилася настільки, що Україні для подальшого втілення державної політики у даній сфері необхідно запроваджувати ефективні механізми для реалізації цього права.

На відміну від права на соціальний захист, закріпленого в статті 46 Основного Закону, соціальний захист військовослужбовців є наразі пріоритетним напрямом для нашої держави. Особливістю даного напрямку є те, що держава зобов'язана надати допомогу захисникам, а у разі загибелі – їх сім'ям. Військові при виконанні конституційного обов'язку щодо захисту територіальної цілісності та незалежності України не мають іншого доходу для себе та своїх сімей, а це створює ситуацію, що вони не спроможні